

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra pastorálních oborů a právních věd

Mgr. Eva Jandová

**Mystagogické katecheze o působení Ducha
Svatého ve vybraných svátostech**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. Dr. Ludvík Dřímál, Th.D.

Praha 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 26. listopadu 2017

Mgr. Eva Jandová

Bibliografická citace

Mystagogické katecheze o působení Ducha Svatého ve vybraných svátostech [rukopis]: bakalářská práce / Eva Jandová; vedoucí práce: doc. Dr. Ludvík Dřímál, Th.D.. -- Praha, 2017. -- 47 s.

Anotace

Na základě teologie o Duchu Svatém a jeho roli zejména v procesu křesťanské iniciace představuje bakalářská práce návrh mystagogických katechezí o působení Ducha Svatého ve vybraných svátostech. Práce se nejprve zabývá působením Ducha Svatého v dějinách spásy s důrazem na pojem ducha v Písmu svatém. Následuje pojednání o působení Ducha Svatého v průběhu křesťanské iniciace. Poslední část obsahuje návrh mystagogických katechezí o působení Ducha Svatého ve svátosti křtu, biřmování, eucharistie a svátosti smíření, které mají pomoci neofytům k prohloubení jejich života ze svátostí.

Klíčová slova

Duch Svatý, svátosti, mystagogie, katecheze

Abstract

Based on the theology of the Holy Spirit and his role in the process of Christian initiation in particular, this bachelor thesis attempts to draft a mystagogical catechesis of the impact of the Holy Spirit in chosen sacraments. First, this thesis deals with the impact of the Holy Spirit in the history of salvation and specifically on the term spirit in the Sacred Scripture. Then the thesis will deal with the impact of the Holy Spirit in the process of the Christian initiation. The last part includes a draft of a mystagogical catechesis concerning the impact of the Holy Spirit in the sacrament of baptism, confirmation, Eucharist and the sacrament of confession which should help neophytes to deepen their lives from sacraments.

Keywords

the Holy Spirit, sacraments, mystagogy, catechesis

Počet znaků (včetně mezer): 77166

Poděkování

Děkuji doc. Dr. Ludvíku Dřímaloovi, Th.D. za jeho laskavé přijetí, odbornou pomoc a vedení při psaní bakalářské práce. Děkuji svému manželovi Petrovi za trpělivost a podporu.

Obsah

Úvod.....	6
1. Duch Svatý a jeho působení v dějinách spásy	8
1.1 Duch Svatý a jeho působení v dějinách spásy před Kristem	8
1.2. Duch Svatý a jeho působení v pozemském životě Ježíše Krista.....	10
1.3. Duch Svatý a jeho působení v životě církve	12
2. Duch Svatý a křesťanská iniciace	17
2.1 Křesťanská iniciace jako proces.....	17
2.2 Křest	22
2.3 Břmování.....	23
2.4 Eucharistie.....	24
2.5 Svátost smíření	25
3. Nástin mystagogických katechezí pro skupinu neofytů o působení Ducha Svatého	26
3.1 Období mystagogie	26
3.2 Doprovázení neofytů v období mystagogie	28
3.3 Nástin katechezí k vybraným tématům	29
Závěr	42
Seznam použitých zkratk.....	44
Seznam literatury	45

Úvod

Období mystagogie, na které se tato bakalářská práce zaměřuje, je poslední fází procesu, který nazýváme křesťanskou iniciací. V době raného křesťanství byla křesťanská iniciace, byť ne pod tímto označením, velmi promyšleným postupem, kterým člověk prohluboval svoji víru a pronikal do Božího tajemství za účasti celého křesťanského společenství. V následujících staletích, především z toho důvodu, že se křesťanství stalo v podstatě státním náboženstvím a lidé byli křtěni až na výjimky ihned po narození, se na křesťanskou iniciaci téměř zapomnělo. Vracíme se k ní až po Druhém vatikánském koncilu, který její význam opět vynesl do popředí.

V prostředí české církve se proces křesťanské iniciace někdy zužuje pouze na přípravu k přijetí iniciačních svátostí a období mystagogie bývá opomíjeno. Toto bylo důvodem, proč jsem zvolila výše uvedené téma bakalářské práce. Jedná se o téma aktuální především proto, že na období mystagogie se zatím mnoho českých autorů nezaměřilo, byť v rámci křesťanské iniciace je období mystagogie stejně důležitou fází jako všechny fáze předcházející.

Cílem mé bakalářské práce je na základě teologie o Duchu Svatém a jeho roli zejména v procesu křesťanské iniciace navrhnout katecheze na vybraná témata pro období mystagogie, konkrétně o působení Ducha Svatého ve vybraných svátostech, neboť období mystagogie by mělo být zaměřeno především na pronikání do tajemství iniciačních svátostí.

Bakalářská práce je členěna na tři kapitoly, z nichž první se věnuje působení Ducha Svatého v dějinách spásy před Kristem, v době pozemského působení Ježíše Krista a v době církve. Zdrojem je především Písmo svaté, kde se s pojmem „duch“ setkáváme již v prvních kapitolách Písma, přičemž je ovšem nutné vysvětlit, v jakém smyslu používá tento pojem Starý zákon.

Druhá část bakalářské práce pojednává o křesťanské iniciaci a působení Ducha Svatého. Tuto kapitolu jsem zařadila do písemné práce, protože mám za to, že pokud uvažujeme o období mystagogie a o iniciačních svátostech, musíme vždy vycházet z celého procesu křesťanské iniciace, která nám dává rámeček pro pochopení jednotlivých

pojmu a souvislostí. Je zde uveden stručný teologický základ jednotlivých iniciačních svátostí a navíc svátosti smíření.

V třetí a závěrečné kapitole je nástin katechezí v období mystagogie o působení Ducha Svatého ve vybraných svátostech s tím, že nejprve se práce věnuje samotnému období mystagogie a specifikům doprovázení neofytů, následují katecheze o působení Ducha Svatého ve vybraných svátostech.

1. Duch Svatý a jeho působení v dějinách spásy

1.1 Duch Svatý a jeho působení v dějinách spásy před Kristem

Dějiny spásy jsou dějinami Božích zásahů do lidských dějin. Nelze je však redukovat pouze na tyto zásahy, neboť zahrnují také lidskou odpověď na Boží výzvu, ať už pozitivní, či negativní.¹ „Věčný otec podle zcela svobodného a tajemného záměru své moudrosti a dobroty stvořil celý svět a rozhodl se povznést lidi k účasti na božském životě.“² A tak je každý jednotlivý člověk součástí Božího plánu spásy a je na každém, zda tento Boží dar přijme a bude s ním spolupracovat.

V Písmu svatém nenalezneme shrnující a vysvětlující pojednání o Duchu Svatém, přesto se se slovem duch setkáváme na stránkách Písma již v prvních kapitolách. Je ovšem důležité hned v úvodu vysvětlit, co onen duch znamená ve Starém zákoně a jaký je význam tohoto pojmu.

Ve Starém zákoně se vyskytuje hebrejský termín *ruach*, který bývá překládán jako duch. Bylo by však chybné, kdybychom se omezili pouze na tento význam a nezmínili významovou šíři tohoto termínu. Uvádí se, že ve Starém zákoně se v hebrejštině *ruach* vyskytuje 378x, ale zdaleka ne vždy ve smyslu ducha Božího. Výraz svatý duch je v hebrejsky psaných spisech pouze třikrát.³ *Ruach* znamená dech nebo vítr. Ve významu kosmologickém znamená *ruach* vanutí větru, ve smyslu antropologickém buď dech života, nebo stav lidské mysli. Ve významu teologickém pak *ruach* Jahve – dech Boží. *Ruach* jako duch není ve Starém zákoně identifikován s Hospodínem, může však znamenat „Boží vanutí větru“ nebo „dech Boží“.⁴

Vítr, vánek, vichr je Bohem stvořená přírodní síla, která je obrazem Božího působení.⁵

¹ srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. Kostelní Vydří: Krystal OP, 2010, s. 331.

² LG 2

³ srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. Praha: Krystal OP, 2010, s. 173.

⁴ srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*, s. 174.

⁵ srov. ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé – I. svazek*. Praha: SCRIPTUM, 1992, s. 100.

V knize Genesis čteme: „I vytvořil Hospodin Bůh člověka, prach ze země, a vdechl mu v chrípí dech života.“ (Gn 2,7) Zde vidíme, že náš dech pochází z Božího dechu, a tedy náš život z života Božího. „Dech Boží lásky ustavuje člověka jako člověka, jako tvora oživeného dechem – Duchem Božím.“⁶

V obou významech, vítr i dech, vidíme z Boha vycházející přírodní síly, ale ještě zde nemáme na mysli Ducha Svatého jako božskou osobu.

Projev či moc Božího ducha lze vysledovat ve Starém zákoně v lidech, kteří disponují charismatickou silou rúach. Můžeme načrtnout tři linie:

- linii soudcovsko-královskou: podle knihy Soudců se Boží duch zmocňoval vojenských vůdců: „Samuel tedy vzal roh s olejem a pomazal ho uprostřed jeho bratrů. A duch Hospodinův se Davida zmocňoval od onoho dne i nadále. Samuel pak hned nato odešel do Rámy.“ (1Sam 16,13), stejně mohl spočinout na králích jako Hospodinových pomazaných;
- linii prorockou: Bůh povolává proroka skrze ducha Božího a prorokovo povolání je vždy nesené duchem Božím, což se mnohdy projevovalo na rovině psychické i fyzické: „Když přišli na onen pahorek, přicházel mu vstříc hlouček proroků. Tu se ho zmocnil duch Boží a on upadl uprostřed nich do prorockého vytržení.“ (1Sam 10,10). Jako jeden příklad za všechny uveďme působení Božího ducha u proroka Jeremiáše, u něhož znamená povolání zásadní změnu v životě. Boží duch jej uschopňuje hlásat Boží slovo, zároveň jej uvádí do složitých situací, a to až do té míry, že se Jeremiáš chce ze svého povolání vymanit. Působení Božího ducha je u Jeremiáše zřetelné z jeho promlouvání k lidu i z jeho jednání;⁷
- linii mesiánskou: podle proroků bude Mesiáš naplněn Božím duchem a bude jím posvěcen.⁸ V tzv. Druhém Izaiáši čteme o trpícím Služebníkovi, na kterého Hospodin vložil svého Ducha a který hlásá spravedlnost a zákon.⁹ „Zde je můj služebník, jehož podpírám, můj vyvolený, v němž jsem našel zalíbení. Vložil

⁶ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé – I. svazek*, s. 100.

⁷ srov. PITTEROVÁ, Marie. Duch svatý v Bibli. *Cesty katecheze. Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2012, roč. 4, č. 1, s. 14-17.

⁸ srov. ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé – I. svazek*, s. 103.

⁹ srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*, s. 175.

jsem na něho svého ducha, aby vyhlásil soud pronárodům. (Iz 42,1). „I vzejde proutek z pařezu Jišajova, a výhonek z jeho kořenů vydá ovoce. Na něm spočine duch Hospodinův; duch moudrosti a rozumnosti, duch rady a bohatýrské síly duch poznání a bázně Hospodinovy.“ (Iz 11, 1 - 2)

Nelze opominout ani starozákonní příslib, že dojde k vylití Božího ducha na všechny lid a lid na něm bude mít svou účast.

Lze shrnout, že Starý zákon nepojednává o duchu svatém jako o třetí Božské osobě, ale v mnoha významech, mnohdy rozličných: v původním významu vánek, vítr, či jako Boží duch působící na lidi, rúach však může také označovat démonickou sílu, v souvislosti s lidským duchem či rozpoložením, nebo životní sílu v člověku.¹⁰

1.2. Duch Svatý a jeho působení v pozemském životě Ježíše Krista

V Novém zákoně psaném řecky se pro hebrejský výraz rúach používá slovo *pneuma*. Také zde platí to, co bylo uvedeno výše: duch má v i Novém zákoně vícero významů. Kromě božího ducha nebo ducha Ježíšova může duch označovat démonické síly.

V úvodu Matoušova i Lukášova evangelia se dozvídáme, že Mariino dítě je počato z Ducha Svatého (Mt 1,18–20, Lk 1,35). Ježíš je tedy s Duchem Svatým intimně spojen, neboť Duch Svatý jej přímo utváří.¹¹ Jan Křtitel ohlašuje, že za ním přichází někdo, kdo nebude křtít vodou, ale Duchem Svatým a ohněm (Mt 3,11).

Duch Svatý je v životě Ježíše stále přítomen. Při Ježíšově křtu v Jordáně se otevřou nebesa a Ježíš spatří Ducha Božího sestupujícího jako holubici, který na Ježíše přichází (Mt 3,16, Mk 1, 10, Lk 21 – 22). Všimněme si, že u Marka vidí sestupovat Ducha Svatého pouze Ježíš, není řečeno, že by ostatní přihlížející zahlédli sestupujícího Ducha Svatého. Zároveň se z nebe ozve hlas: „Toto je můj vyvolený syn, jehož jsem si vyvolil.“ (Mt 3,16)

¹⁰ srov. PITTEROVÁ, Marie. Duch svatý v Bibli. *Cesty katecheze. Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2012, roč. 4, č. 1, s. 14-17.

¹¹ srov. BROŽ, Vojtěch. Biblické základy svátosti biřmování. In *Biřmování jako posila a pečeť*. Hradec Králové: Biskupství královehradecké, 2015, s. 27.

Duch Svatý vede Ježíše na poušť, kde je ďáblem pokoušen čtyřicet dní a nocí (Mk 1,12, Lk 4,1), Duch Svatý přivádí Ježíše zpět do Galileje (Lk 4,14), zde je druhý začátek Ježíšova veřejného života – počátek jeho hlásání.¹²

Ježíš o Duchu Svatém také učí. V synoptických evangeliích najdeme méně Ježíšových výroků o Duchu Svatém: rouhání proti Duchu Svatému je věčným hříchem (Mk 3,29), dar Ducha Svatého pro ty, kdo Otce prosí (Lk 11,13), pomoc Ducha Svatého pronásledujícím (Mt 10,19), vyslání učedníků křtít ve jménu Otce i Syna i Ducha Svatého (Mt 28,19).¹³

Jinak je tomu v Janově evangeliu. Evangelium líčí Janovo vidění při křtu v Jordánu: „Spatřil jsem, jak Duch sestoupil jako holubice z nebe a zůstal na něm. A já jsem stále nevěděl, kdo to je, ale ten který mě poslal křtít vodou, mi řekl: ‘na koho spatříš sestupovat Ducha a zůstat na něm, to je ten, který křtí Duchem svatým.’ Já jsem to viděl a dosvědčuji, že toto je Syn Boží.“ (Jan 1, 32–34). Je zde zdůrazněno, že Duch na Ježíši spočinul a že s ním zůstal. Ježíš není veden na poušť, ale povolává své učedníky (Jan 1,35-51). Následují dvě velké rozmluvy. Nejprve ve třetí kapitole rozmlouvá Ježíš s Nikodémem, členem židovské rady. Ježíš praví Nikodémovi, že kdo se nenarodí znovu, nemůže spatřit Boží království. Nikodém tomu rozumí tak, že člověk by se měl podruhé narodit z matky. Ježíš mu odpovídá: „Amen, amen, pravím tobě, nenarodí-li se kdo z vody a z Ducha, nemůže vejít do Božího království. Co se narodilo z těla, je tělo, co se narodilo z Ducha, je duch. Nediv se, že jsem Ti řekl: Musíte se narodit znovu. Vítr vane, kam chce, jeho zvuk slyšíš, ale nevíš, odkud přichází a kam směřuje. Tak to je s každým, kdo se narodil z Ducha.“ Ve čtvrté kapitole následuje rozmluva Ježíše se samařskou ženou. V centru hovoru je voda. Voda živá, kterou dává Ježíš, se stává pramenem vyvěrajícím k životu věčnému. Živá voda je Božím darem. „Tento dar Ducha umožňuje pravou úctu k Bohu – v Duchu a v pravdě – Bůh sám je totiž Duch.“¹⁴ V Janově evangeliu Ježíš nedostává Ducha od Otce, ale naopak on daruje Ducha učedníkům prostřednictvím svého hlásání. „Kdo věří ve mne, proudy živé vody poplynou z jeho nitra, jak praví Písmo. To řekl o Duchu, ježž měli přijmout ti, kteří v něj uvěřili. Dosud totiž Duch nebyl

¹² srov. ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé – I. svazek*, s. 117.

¹³ srov. BROŽ, Vojtěch. *Biblické základy svátosti biřmování*, s. 27.

¹⁴ BROŽ, Vojtěch. *Biblické základy svátosti biřmování*, s. 27.

dán, neboť Ježíš ještě nebyl oslaven.“ (Jan 7,38-39). Ve své řeči na rozloučenou Ježíš hovoří o Božím Duchu jako o Duchu pravdy. Jsou to výhradně janovské spisy, v kterých nalézáme právě toto spojení Ducha a pravdy. V Janově evangeliu má pravda hlubší význam – je to samotné zjevení Boha, které člověk buď přijme a v důsledku toho je z pravdy, nebo odmítne, a pak není z pravdy. Přijetím této pravdy se člověk stává svobodným.¹⁵

U Jana nacházíme ještě jedno označení Ducha Svatého, které bychom v synoptických evangeliích nenašli. Titul *Paraklétos* znamená advokát, přímluvce či utěšitel. Paraklétos stejně jako Ježíš zjevuje pravdu, připomínám učedníkům, co hlásal Ježíš, ale zároveň je uvádí do hlubiny celé pravdy. Tato hlubina však nemá dno, proto toto uvádění bude trvat do konce věků.¹⁶

1.3. Duch Svatý a jeho působení v životě církve

Událostí Letnic se dovršuje zjevení Boží trojice: „Když nastal den Letnic, byli všichni shromážděni na jednom místě. Náhle se strhl hukot z nebe, jako když se žene prudký vítr, a naplnil celý dům, kde byli. A ukázaly se jim jakoby ohnivé jazyky, rozdělily se a na každém z nich spočinul jeden; všichni byli naplněni Duchem svatým a začali ve vytržení mluvit jinými jazyky, jak jim Duch dával promlouvat.“ (Sk 2,1 – 4)

Život prvotní církve je naplněn Duchem Svatým, který žije v srdcích prvních křesťanů a prostupuje celou prvotní církev. Má zvláštní účast na misijním poslání církve. Duch Svatý působí veliká znamení a mocné činy.

„Duch svatý působí s Otcem i Synem od začátku až do splnění plánu naší spásy. Ale teprve v „posledních časech“, zahájených vykupitelským vtělením Syna, je Duch svatý zjevován a dáván, poznáván a přijímán jako osoba. Tím tento božský plán dovršený

¹⁵ srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*, s. 211.

¹⁶ srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*, s. 211.

v Kristu, „prvorozeném“ a hlavě nového stvoření, nabude konkrétnosti vylitím Ducha: církev, společenství svatých, odpuštění hříchů, vzkříšení těla, věčný život.“¹⁷

„Duch svatý je láska, která není jen oživením, nýbrž uskutečňováním tajemného těla Kristova v dějinách. Duch svatý je principem života a činnosti církve, jejich základních vlastností. Jen láska Ducha svatého činí církev svatou, neboť jeho vlastním posláním je církev posvěcovat, jeho láska vytváří jednotu církve, kterou lidé ovšem porušili a kterou budeme hledat veškerou energií lásky; Duch dává církvi plnost, katolicitu, neboť ji vede ke všem lidem a ke všem hodnotám, Duch ji činí apoštolskou od jejích apoštolských počátků – ve víře a svědectví.“¹⁸

V III. eucharistické modlitbě slyšíme: „Nebot' skrze svého Syna, našeho Pána Ježíše Krista, mocí Ducha svatého, všemu dáváš život a všechno posvěcuješ.“ Svět nemůže být pouhým výtvozem člověka, pouhým výsledkem lidského snažení, ale bude vždy naplněn Duchem, tedy naplněn Bohem.

Duch Svatý působí v dějinách spásy skrze mnohé osoby či události. Není možné vyjmenovávat, kdy a jakým způsobem Duch Svatý v dějinách jednal, snad lze ale v této práci alespoň naznačit některé způsoby, jak Duch v životě církve působí.

Zajímavé téma v této souvislosti jsou životy světic a světců. Církev za dobu dvou tisíc let své existence procházela různými fázemi a krizemi. V historii byla období, kdy církev byla věrným hlasatelem Božího slova, ale byla i období, kdy se církev (resp. její představitelé) ubírala směrem, který se Ježíšovu hlásání vzdaloval. Přesto v každé době najdeme křesťany, kteří jakoby navrací církev ze scestí zpět na správnou cestu. Nejsou to obvykle mocní lidé tohoto světa, z pohledu společnosti jsou to často ti poslední, přesto svým způsobem života dokáží ovlivnit směr celé církve. Jako příklad bych zde chtěla uvést sv. Františka z Assisi (1182-1226), vlastním jménem Giovanni Battista Bernardone, syn bohatého kupce s látkami, žijící rozmařilým světským životem, do jehož života zasáhne citelně Bůh a František zažije obrácení. Jednou při modlitbě František uslyší Boha, jak mu říká: „Františku, jdi a oprav můj dům.“ František se vzdá veškerého

¹⁷ KKC 686

¹⁸ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé – I. svazek*, s. 162.

bohatství své rodiny, volí chudobu a žije radikálně podle Ježíšova evangelia. Brzy Františka následují další lidé, muži i ženy. František se neuzavírá do samoty, žije uprostřed tohoto světa, uprostřed lidí, ale zároveň v naprosté blízkosti Ježíše. Tato blízkost se projeví v plnosti ve chvíli, kdy František v závěru svého života obdrží stigmata. František svým životem „opraví Boží dům“, vrací církev zpět na cestu chudoby, nejenom na přelomu 12. a 13. století, ale činí tak dodnes svým odkazem žijícím např. v Řádu menších bratří, který založil a který žije dle Františkovy spirituality.¹⁹

Druhým příkladem světce, resp. světice jdoucí výrazně proti duchu doby je Terezie z Lisieux. Francouzská karmelitka žila v 2. polovině 19. století, kdy Francie zažívá veliký odklon od křesťanství. Církev je zbavována svého vlivu ve společnosti a v politice. A právě v této době se objevuje mladičká mystička, která lidem dokáže zprostředkovat svoji nejhlubší zkušenost víry, která jakoby ukazuje na samotnou podstatu: že vše je milost od Boha a cesta vede přes dokonalé odevzdání se Kristově lásce.²⁰

Úkolem církve je rozlišovat, o čemž často mluví papež František.²¹ Každá doba s sebou přináší své problémy a své akcenty. Církev nemá „zakonzervovat“ stav určité doby a tento prosazovat bez ohledu na život společnosti. Mnohdy se církev pokoušela reagovat na změny ve společnosti na koncilech, kde znovu promýšlela své poslání a svůj úkol. Byť měl každý koncil své veliké téma, ráda bych zde zmínila dva koncily, které zásadním způsobem ovlivňují církev dodnes. Jedná se o Tridentický koncil a Druhý vatikánský koncil.

Tridentický koncil (schází se ve třech obdobích: 1545-1547, 1551-1552, 1562-1563) se potýká s reformací, vznikem protestantských církví, a hledá novou jistotu po rozdělení církve. Tridentický koncil přináší řadu reforem. Dochází k hlubšímu promyšlení vzdělávání a formace kněží, zakládají se semináře. Od biskupů se vyžaduje, aby žili ve svých diecézích, neboť často docházelo k tomu, že biskupové se zdržovali u dvora. Reformovány jsou i řády. Jako příklad můžeme uvést karmelitánský řád, který se reformuje v důsledku působení dvou světců a duchovních autorů: svaté Terezie od Ježíše

¹⁹ srov. SCHAUBER, Vera, SCHINNDLER, Hans Michael. *Rok se svatými*. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994, s. 513-516.

²⁰ srov. SCHAUBER, Vera, SCHINNDLER, Hans Michael. *Rok se svatými*, s. 510-511.

²¹ Např. Exhortace Evangelii gaudium, čl. 20.

a svatého Jana od Kříže. Vznikají nové řády, z nichž nejznámější je Tovaryšstvo Ježíšovo, založeno Ignácem z Loyoly (1491 – 1556), které je známo nejen svou činností v oblasti vědy, kultury, umění a školství, ale i významnou misijní činností v Americe, Indii a Asii. Tridentský koncil se nezabývá pouze organizací či změnou církevního života, ale přináší i přehled katolické nauky, neboť v důsledku odtržení části křesťanů od římskokatolické církve a jejich jiného přístupu k některým otázkám, je nutné znovu promýšlet katolickou nauku.

Druhý vatikánský koncil svolal papež Jan XXIII. v roce 1958. Bez nadsázky můžeme říci, že se jedná o jednu z nejdůležitějších událostí 20. století, neboť koncil má dopad na 1,3 miliardy křesťanů žijících na Zemi. Některé závěry koncilu měly bezprostřední vliv na věřící na celém světě (např. reforma liturgie) a většinou věřících katolíků byla tato událost vnímána jako vanutí Ducha Svatého.²²

Veliký přínos mají dvě dogmatické konstituce přijaté koncilem, *Gaudium et Spes* a *Lumen Gentium*. Obě konstituce se týkají církve a jejího chápání a úkolu v současném světě. V těchto dokumentech vidíme veliký posun ve vnímání církve sebe sama oproti předcházejícím dekadám. Církev se (alespoň v těchto dokumentech) dokázala oprostít od jakési úzkosti ze ztráty svého vlivu a postavení. Současný svět a rychlé změny v něm najednou nemají působit strach a volat k defenzivě, ale naopak vyzývají k tomu, aby církev byla uprostřed lidí.

Dopad Druhého vatikánského koncilu byl obrovský. Význam laiků a jejich aktivity nebývale vzrostly. Rozrůstá se pastorační činnost. Bylo by chybné vnímat Druhý vatikánský koncil jako „revoluci“, která zničila vše staré a nastolila nové pořádky. Cílem papeže Jana XXIII. bylo přinést evangelium lidem moderní doby a připravit církev na tento úkol. Koncil rozvíjí tradiční učení církve, navrácí se v některých oblastech k pozapomenutému bohatství tradice církve, přináší změnu teologických důrazů a vrací se k evangelijním principům.²³

²² srov. PETRÁČEK, Tomáš. *Církev, tradice, reforma. Odkaz Druhého vatikánského koncilu*. Praha: Vyšehrad, 2016, s. 11.

²³ srov. PETRÁČEK, Tomáš. *Církev, tradice, reforma. Odkaz Druhého vatikánského koncilu*, s. 13.

Bylo by možné popisovat nespočet událostí, které vnímáme jako působení Ducha Svátého v naší době, ale snad pro účely této práce postačí výše uvedené příklady.

2. Duch Svatý a křesťanská iniciace

2.1 Křesťanská iniciace jako proces

Výraz křesťanská iniciace poprvé nacházíme ve francouzském direktoriu pro pastorační svátosti z roku 1951 a následně jej nacházíme i v dokumentech Druhého vatikánského koncilu.²⁴ Pokud bychom tento pojem chtěli shrnout jednou větou, můžeme říci, že se jedná o „cestu k plně křesťanskému životu a jeho dorůstání do plné křesťanské identity.“²⁵

Je nutné rozlišit křesťanskou iniciaci od iniciace, jak ji známě obecně. V různých kmenových společenstvích představuje iniciační rituál určitý přechod – z období dospívání do dospělosti nebo vstup do určitého společenství, popř. do určitého životního stavu. Křesťanská iniciace se liší od všech ostatních svým iniciátorem, kterým může být jedině Bůh. Křesťanská iniciace je nadpřirozená, není výsledkem pouze lidské snahy či hledání. Druhým specifikem oproti iniciaci kmenových společenství je skutečnost, že křesťanská iniciace uvádí do univerzálního společenství církve, zatímco kmenové společenství je vždy vymezeno etnicky oproti jiným společenstvím, nikdy ne univerzálně. A tak i iniciační rituál znamená přechod v rámci pouze tohoto etnického společenství.²⁶

Ke správnému pochopení křesťanské iniciace je vhodné podívat se na pojetí křesťanské iniciace prvotní církve a zde se inspirovat. Křesťanská iniciace se (samozřejmě) vyvíjela. Prvotní církve, která chápala iniciační svátosti jako jednu skutečnost, nerozlišovala svátost křtu a biřmování. K významnému posunu dochází na přelomu 2. a 3. století, kdy již můžeme nalézt základ pro následné rozčlenění: katechumenát – iniciační svátosti – mystagogie. Křesťanská iniciace byla pojímána jako uvedení do křesťanského života v celé jeho hloubce. Máme zprávy z 3. století, dle kterých byl katechumenát přesně strukturován již v této době. Katechumenát trval obvykle

²⁴ srov. DŘÍMAL, Ludvík. Křesťanská iniciace a katecheze. In *Křesťanská iniciace: sborník třetí vědecké katechetické konference, pořádané ve dnech 15.-17. září 2008 Cyrilometodějskou teologickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci a Katechetickou sekcí České biskupské konference*. Praha: Tomáš Halama, 2009, s. 14.

²⁵ srov. TICHÝ, Ladislav. Biblická východiska křesťanské iniciace. In *Křesťanská iniciace: sborník třetí vědecké katechetické konference, pořádané ve dnech 15.-17. září 2008 Cyrilometodějskou teologickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci a Katechetickou sekcí České biskupské konference*. Praha: Tomáš Halama, 2009, s. 21.

²⁶ srov. KOHUT, Pavel Vojtěch. „Pečeť Ducha svatého“. *Mezinárodní katolická revue Communio* 2005. roč. 9, č. 4, s. 312.

tři roky, během kterých se kandidát křtu seznamoval s učením církve. Délka trvání odrážela tehdejší realitu života křesťanů, kdy docházelo k častému pronásledování věřících, proto bylo nutné zkoumat u každého kandidáta jeho předpoklady. Kandidáti se účastnili bohoslužby slova, před začátkem eucharistické modlitby odcházeli ze shromáždění. Každá katecheze končila modlitbou a vkládáním rukou. Doba intenzivnější přípravy nastala několik týdnů před samotným křtem, který se konal na Velikonoce. Jednalo se o tzv. čas kompetentů, tj. kandidátů. V rámci této bezprostřední přípravy byla častější návštěva bohoslužby slova a dalších liturgických úkonů jako exorcismy, vkládání rukou, označování znamením kříže, předávání symbola (Kréda) a modlitby Otčenáše. Přijetí iniciačních svátostí se konalo o velikonoční vigílii a následný velikonoční týden začalo období mystagogie. Neofyté (nově pokřtění) nyní měli hlouběji vrstát do tajemství Krista a církevní obce a mělo se jim dostat hlubšího výkladu o iniciačních svátostech.²⁷

Konstantinovský obrat ve 4. století přinesl křesťanům svobodu a lidé se ve velkém hlásili ke křesťanství, které se stalo státním náboženstvím. Katechumenát postupně ztrácí svoji podobu, až v 5. století zaniká zcela. V 6. století se sice objevily pokusy o jeho obnovu, ale byly neúspěšné. Převážila praxe křtu dětí.²⁸ Svátost biřmování a první přijetí eucharistie se oddělilo od svátosti křtu, od vrcholného středověku v západní církvi již definitivně. Odlišná praxe se zachovala na Východě, kde byla jednota iniciačních svátostí zachována i v případě křtu dětí.²⁹

Na obnovu katechumenátu a v podstatě ke znovunalezení hloubky křesťanské iniciace čekala církev celá staletí. Teprve až Druhý vatikánský koncil v konstituci *Sacrosanctum Concilium* požaduje znovuzavedení katechumenátu: „Ať je obnoven katechumenát dospělých, rozčleněný na několik stupňů, a zaveden podle úsudku místního ordináře. Tím se má doba katechumenátu, určená k přiměřené výuce, posvětit posvátnými obřady, které by se konaly postupně v určitém časovém odstupu.“³⁰ Tento obecný požadavek je

²⁷ ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2001, s. 167.

²⁸ srov. OPATRŇÝ, Aleš. Katechumenát v současnosti a jeho historické kořeny. In *Křesťanská iniciace*. Praha: Katechetická sekce České biskupské konference ve spolupráci s nakl. Halama, 2012, s. 27.

²⁹ srov. KUNETKA, František. Křesťanská iniciace v církvi starověku. In *Křesťanská iniciace: sborník třetí vědecké katechetické konference, pořádané ve dnech 15.-17. září 2008 Cyrilometodějskou teologickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci a Katechetickou sekcí České biskupské konference*. Praha: Tomáš Halama, 2009, s. 34.

³⁰ SC 64

proveden v roce 1972 dokumentem *Ordo initiationis christianae adultorum*. Česky tento dokument vyšel v roce 1987 pod názvem *Uvedení do křesťanského života*.

Křesťanská iniciace je dnes užívána ve dvou významech. Zaprvé je tím myšlen „svátostný děj, kterým se dovršuje cesta přípravy dospělého k plnému uchopení života v církvi.“³¹ Vrcholem je samozřejmě přijetí iniciačních svátostí (křest, biřmování a eucharistii). Primárně ovšem má křesťanská iniciace znamenat uvedení do vztahu s Bohem. Nejedná se zde o pouhou výuku a pochopení pravd víry, či uvedení do křesťanského způsobu života. V takovém případě by byl iniciátorem opravdu pouze člověk. Máme na mysli uvedení člověka do vztahu s Bohem a v takovém případě může být tím iniciujícím pouze Bůh sám a druhý člověk může být pouze doprovázejícím, byť ani tuto roli nemůžeme opominout. Na křesťanskou iniciaci budou mít jistě svůj vliv i křesťané, kteří svým životem o Bohu svědčí.³² Iniciační svátosti jsou branou, kterou člověk vstupuje, lépe řečeno člověk je uváděn, do Kristova velikonočního tajemství.

V úvodu této kapitoly je napsáno, že křesťanská iniciace je chápána jako cesta. Cesta, na které konvertita za účasti a pomoci ostatních věřících v rámci konkrétního společenství dorůstá do plné křesťanské identity. Prostřednictvím iniciačních svátostí působením Ducha Svatého je katechumen přijat do církve. Vidíme zde dva důležité prvky: prvek sakramentální (tzn. člověk je iniciován skrze svátosti) a prvek katechetický (člověk je vyučován či vychováván v křesťanské víře). Tento proces musí trvat určitou dobu. Byť obrácení člověka k Bohu může nastat v jednom momentě, křesťanská iniciace vyžaduje nějaký čas, v kterém je člověk postupně očišťován (ve svých postojích či chování). Vstupuje a rozvíjí se v konkrétním společenství, které svoji víru vyznává a prožívá různými způsoby a v různých formách. Nový věřící se s tímto společenstvím identifikuje.³³

Přijetím iniciačních svátostí věřící zakouší, že tento nový způsob života je Božím darem, sám člověk si ho nemůže žádným způsobem zasloužit či se jej zmocnit v tom smyslu, že by pouze svou vůlí nebo svou ambicí získal tento nový život v Kristu. Věřící

³¹ srov. OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace svátostí*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012, s. 23.

³² srov. OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace svátostí*, s. 26.

³³ srov. DŘÍMAL, Ludvík. *Křesťanská iniciace a katecheze*, s. 14.

také zakouší, že je povolán k životu v určitém společenství, v kterém se uskutečňuje jeho život s Kristem.³⁴

Je důležité si uvědomit, že obrácení v životě člověka je obrovský existenciální přelom. To ale neznamená, že tím dochází k roztržení či přerušení života na dvě spolu nesouvisející části. Křesťanská iniciace musí vždy zapadat do životního příběhu konkrétního člověka a musí jej respektovat. Každé obrácení znamená, že Bůh oslovil konkrétního člověka v jeho životním příběhu, a tak se nesmíme divit, když cesta víry každého člověka je jiná a specifická. Bylo by chybou, pokud bychom se snažili napasovat každého konvertitu do nějaké předem dané šablony. Musíme dokonce respektovat, že člověk, který se vydal na cestu přibližování se k Bohu, potřebuje jít svým tempem, mnohdy odbočí na slepou cestu a zase se vrací, někdy jen přešlapuje na místě. Ale i to vše patří do procesu, který označujeme jako křesťanská iniciace.³⁵

Věřící je plně začleněn do církve přijetím všech tří iniciačních svátostí, tedy křtu, biřmování a eucharistie. Praxe církve ve starověku byla taková, že tyto tři svátosti byly věřícímu udělovány během jediné liturgické slavnosti. Východní církve tuto jednotu zachovaly. Pokud je v latinské církvi křtěn dospělý, předpokládá se, že přijme všechny tři iniciační svátosti během jedné liturgické slavnosti. Ostatně i Kodex kanonického práva stanoví: „Dospělý, který byl pokřtěn, je hned po křtu biřmován, zúčastní se mše a přijme sv. přijímání, pokud tomu nebrání vážný důvod.“³⁶ V některých farnostech se můžeme setkat s tím, že biřmování bývá odkládáno na pozdější dobu. Takové pojetí je ovšem chybné a vypovídá o nepochopení smyslu a dynamiky celého iniciačního procesu. Porušuje se tak velikonoční jednota: poslání Syna a vylití Ducha Svatého. Ve křtu a biřmování k člověku přichází obě božské osoby (Syn a Duch) spolu s Otcem.³⁷

Se zavedením praxe křtu malých dětí v západní církvi vyvstal problém s pořadím iniciačních svátostí. V současné době, pokud je dítě pokřtěno jako nemluvně, k prvnímu svatému přijímání přistupuje okolo sedmého roku života, kdy člověk začíná být schopen rozlišovat. Svátost biřmování je tomuto člověku udělena nejdříve okolo 14. roku života,

³⁴ srov. KOHUT, Pavel Vojtěch. „Pečeť Ducha svatého“, s. 313.

³⁵ srov. OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace svátostí*. s. 25-26.

³⁶ CIC 866

³⁷ srov. KUNETKA, František. *Křesťanská iniciace v církvi starověku*, s. 35.

ale v praxi spíše později. V tomto případě je změněno pořadí přijetí iniciačních svátostí a časový odstup mezi přijetím jednotlivých iniciačních svátostí je v rádech roků. Mons. Aleš Opatrný mluví o tzv. „postupné iniciaci“,³⁸ která se rozloží do mnoha let, ale neznamená to, že by člověk, který se narodil ve věřící rodině a pohybuje se odmala v křesťanském prostředí, neabsolvoval cestu, kterou nazýváme křesťanská iniciace.

Jak se výstižně píše v Uvedení do křesťanského života, „na této cestě ... jsou určité stupně, po nichž katechumen postupuje, jako by procházel branou a stoupal po stupních.“³⁹ V prvním stupni, po obrácení se k Bohu, kdy kandidát vysloví přání stát se křesťanem, je přijat za katechumena. Období, které předchází přijetí do katechumenátu, se nazývá prekatechumenátem nebo také předběžným katechumenátem. Kandidát, který projeví zájem o přijetí iniciačních svátostí, se zde mnohdy setkává poprvé intenzivněji s církví a s evangeliem. U mnohých zájemců ještě nemůžeme mluvit přímo o víře, ale spíše o náklonosti ke křesťanství. V druhém stupni, poté co katechumen byl seznámen s naukou církve a učinil dostatečný pokrok ve své víře, je připuštěn k hlubší a bezprostřednější přípravě k přijetí iniciačních svátostí, a stává se čekatelem křtu. Třetím a posledním stupněm je samotné přijetí iniciačních svátostí zpravidla o Velikonocích. Tyto tři stupně jsou vyjádřeny třemi liturgickými obřady: přijetím do katechumenátu, přijetím mezi čekatele křtu, udělení iniciačních svátostí.⁴⁰

Vrcholem křesťanské iniciace je přijetí iniciačních svátostí, samotná křesťanská iniciace však tímto momentem nekončí, ale pokračuje tzv. obdobím mystagogie, neboli uvedením do tajemství. V praxi však někdy dochází k tomu, že křesťanská iniciace je ukončena přijetím iniciačních svátostí a nově pokřtěný je ponechán svému osudu.

Období mystagogie se kryje s dobou Velikonoční, pokud křesťan přijal iniciační svátosti během liturgie o Veliké noci. V mystagogii má jít o hlubší pochopení přijatých svátostí. Bylo by chybou omezit mystagogii pouze na vysvětlení a racionální pochopení toho, co se stalo. Jde o to nechat se proměnit tajemstvím iniciačních svátostí „uvnitř

³⁸ srov. OPATRŇY, Aleš. Katechumenát v naší zemi – podmínky a výzvy. In *Křesťanská iniciace: sborník třetí vědecké katechetické konference, pořádané ve dnech 15.-17. září 2008 Cyrilometodějskou teologickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci a Katechetickou sekcí České biskupské konference*. Praha: Tomáš Halama, 2009, s. 44.

³⁹ *Uvedení do křesťanského života*. Praha: Sekretariát České liturgické komise, 1987, čl. 6.

⁴⁰ *Uvedení do křesťanského života*, čl. 7.

tajemství Církve jako dějinného místa, v němž se věřící setkávají s Kristem jakožto s Tajemstvím.⁴¹ Křesťanské tajemství není možné se naučit z knih, nelze ho pochopit jen prostřednictvím rozumu. Do křesťanského tajemství může být člověk uváděn. Křesťan se nechává tajemstvím pronikat a proměňovat, a tak jej poznává.⁴² Nejde zde tedy primárně o „posun dopředu“, ale především „do hloubky“. Děje se tak rozjímáním evangelia, účastí na eucharistii a opravdovým životem v lásce.⁴³

2.2 Křest

Křest je základem křesťanského života a branou k ostatním svátostem. Svátost křtu nám vtiskuje do duše nezrušitelné znamení, tzv. svátostný charakter. Stáváme se údy Kristova těla, tedy součástí církve, a neseme tak její poslání. Křest působí odpuštění dědičného i osobního hříchu. Říkáme, že křtem jsme znovuzrozeni. Stáváme se Božími dětmi. Slovo „křtít“ pochází z řeckého baptizein, což lze přeložit jako ponoření. Ponořením do vody je katechumen účasten smrti Kristovy, z níž povstává spolu s Kristem skrze jeho vzkříšení.⁴⁴

Byť se křest zdá být na první pohled spojen především s druhou božskou Osobou, tj. Ježíšem Kristem, zcela jistě má křest trojiční rozměr, o čemž vypovídá již samotná křestní formule: „Křtím Tě ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého.“ V Matoušově evangelium se vzkříšený Ježíš zjevuje učedníkům v Galileji a vybízí je: „Jděte ke všem národům a získávejte mi učedníky, křtíte je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.“ (Mt 28,19) Ve Skutcích apoštolů, je zachyceno, jak Petr o Letnicích odpovídá svým posluchačům na jejich dotaz, co mají dělat: „Obraťte se a každý z vás ať přijme křest ve jménu Ježíše Krista na odpuštění svých hříchů, a dostanete dar Ducha svatého.“ Petr zde tedy se křtem spojuje jednak odpuštění hříchů, ale také darování Ducha Svatého. Tyto citáty umožnily formulovat poznatek dogmatické teologie: Božské Osoby vždy jednají ve stvoření a v dějinách spásy společně, žádná Osoba v Trojici nejedná sama nezávisle a bez vztahu ke zbylým dvěma. Pokud by totiž jednotlivé Božské Osoby v Trojici

⁴¹ srov. DŘÍMAL, Ludvík. Křesťanská iniciace a katecheze, s. 17.

⁴² srov. DŘÍMAL, Ludvík. Křesťanská iniciace a katecheze, s. 18-19.

⁴³ srov. *Uvedení do křesťanského života*, čl. 37.

⁴⁴ srov. KKC 1214

působily nezávisle jedna na druhé, jednalo by se o triteismus (trojbožství), který církev odmítá.⁴⁵

2.3 Biřmování

Svátost biřmování patří se křtem a eucharistií do svátostí uvedení do křesťanského života. Vypadá to, že mnoho křesťanů nemá jasno, co tato svátost znamená a její význam se zdá být v mlze. Značná část křesťanů pokřtěných v římskokatolické církvi v dětství k biřmování nepřistoupí. V některých oblastech se naopak k biřmování přistupuje automaticky, aniž by se jednalo o vědomý či reflektovaný krok člověka, který k biřmování přistoupil. Konvertita, který je křtěn v dospělosti, přijímá obvykle všechny iniciační svátosti najednou (což je správné pojetí), přičemž při přípravě na přijetí těchto svátostí se klade důraz zpravidla na samotný křest a biřmování zůstává poněkud stranou. Druhý vatikánský koncil správně upozornil, že je nutné se vrátit k hledání významu iniciačních svátostí, a tedy i biřmování.⁴⁶

Blížkost svátosti křtu a biřmování je natolik zásadní, že pokud chceme mluvit o účincích biřmování, musí být výchozím bodem vždy svátost křtu. Křtem se rodíme k duchovnímu životu, biřmování je završením či zdokonalením křtu.⁴⁷ Svátost biřmování věřící dokonaleji spojuje s církví a obdařuje je zvláštní silou Ducha Svatého. Pomazáním dostává biřmovanec pečeť Ducha Svatého.

Účinky biřmování jsou: dokonalejší spojení s církví, pevnější spojení s Kristem, rozmnožení darů Ducha Svatého v člověku, zvláštní síla Ducha Svatého k obraně a šíření víry, v neposlední řadě hlubší zakořenění do Božího synovství.⁴⁸

⁴⁵ srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Vytyčení základních přístupových cest k hlubšímu vnímání tajemství Ducha svatého. *Cesty katecheze. Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2012, roč. 4, č. 1, s. 11.

⁴⁶ srov. SC 71

⁴⁷ srov. MOHELNÍK, Benedikt. *Pečeť daru Ducha Svatého: teologie svátosti biřmování*. Praha: KRYSTAL OP, 2012, s. 18.

⁴⁸ srov. KKC 1303

2.4 Eucharistie

„Eucharistie je zdrojem a vrcholem celého křesťanského života. Ostatní svátosti a také všechny církevní služby a apoštolská díla souvisejí s posvátnou eucharistií a jsou k ní zaměřeny. Vždyť nejsvětější eucharistie obsahuje celé duchovní dobro církve, Krista samého, našeho velikonočního Beránka.“⁴⁹ Křesťan se slavením eucharistie podílí s celou církví na oběti samého Ježíše Krista.

Plného začlenění člověka do církve je dosaženo v momentu, kdy věřící přijímá eucharistii. Křest a biřmování lze chápat jako jakési uvedení ke svátosti eucharistie. Jinými slovy díky křtu a biřmování jsme schopni přijmout eucharistii. Křest a biřmování jsou kroky na cestě k přijetí eucharistie.⁵⁰

„Středem slavení eucharistie je chléb a víno, které se skrze Kristova slova a skrze vzývání Ducha svatého stanou tělem a krví Krista.“⁵¹ Ježíš ustanovil svátost eucharistie v předvečer svého utrpení jako připomínku své smrti a zmrtvýchvstání a přikázal svým učedníkům, aby ji slavili na jeho památku.

Eucharistii lze považovat za:

- díkuvzdání a chválu Otci – eucharistie je díkuvzdání za vše, co Bůh vykonal skrze stvoření, vykoupení a posvěcení;
- památku Kristovy oběti a jeho Těla (církve) – památka zde neznamena pouhou vzpomínku na událost v minulosti, ale liturgická oslava má Kristovu oběť zpřítomnit a aktualizovat. Oběť eucharistie a Kristova oběť na kříži je jedna jediná oběť. Eucharistie je také obětí církve, která se jakožto Tělo účastní na oběti své Hlavy. Církev je tedy obětována spolu s Kristem;
- přítomnost Krista mocí jeho slova a jeho Ducha – v eucharistii je obsaženo tělo a krev Ježíše Krista – opravdu a podstatně, s duší a božstvím, celý Bůh a celý člověk. Tzv. konsekrací (proměňováním) dochází ke změně celé podstaty

⁴⁹ KKC 1324

⁵⁰ srov. DŘÍMAL, Ludvík. Křesťanská iniciace a katecheze, s. 15.

⁵¹ KKC 1333

chleba v podstatu Kristova těla a celé podstaty vína v podstatu krve Krista. Katolická církev nazývá tuto změnu přepodstatněním.⁵²

2.5 Svátost smíření

Svátost smíření nepatří mezi iniciační svátosti, nicméně je na místě o ní krátce pojednat i na tomto místě z toho důvodu, že v následující kapitole je jedna katecheze věnována právě svátosti smíření.

Přijetím svátosti křtu nám byly odpuštěny hříchy, ale nezmizela lidská slabost a náklonost k hříchu. Boj s hříchem je naší každodenní realitou. „Řekneme-li, že hřích nemáme, klameme sami sebe a není v nás pravda.“ (1Jan 1,8) Ježíš nás vybízel k obrácení. Obrácení je trvalý úkol pro celou církev.

Hřích narušuje vztah mezi člověkem a Bohem. V návaznosti na to pak poškozují i celé společenství církve. Svátost smíření nám umožňuje očištění, Boží odpuštění a smíření s církví.⁵³

Svátost smíření vyžaduje součinnost člověka (lítost, vyznání, zadostiučinění) a Boha (odpuštění prostřednictvím zásahu církve). Prvním krokem je lítost člověka nad spáchanými hříchy a touha po odpuštění. Již tento krok se děje ve spolupráci s Bohem, neboť je to Duch Svatý, který v člověku vzbuzuje bolest z odloučení od Boha v důsledku hříchu. Podstatnou součástí svátosti smíření je vyznání hříchů kajícím knězi. Člověk má po pečlivém zpytování svědomí vyznat všechny smrtelné hříchy. Kněz udělí kajícímu pokání k napravení jeho viny. Na závěr udělí kněz kajícímu rozhřešení. Účinky svátosti smíření jsou jednak smíření s Bohem a dále smíření s církví.

⁵² srov. KKC 1359 - 1376

⁵³ srov. KKC 1440

3. Nástin mystagogických katechezí pro skupinu neofytů o působení Ducha Svátého

3.1 Období mystagogie

Křesťanská iniciace je otevřený proces. Začíná prvním nepatrným uvědomováním si jistého hlasu uvnitř sebe samého, který člověka zve. Ale kdo to volá a k čemu mě zve? Nedá se určit přesný moment začátku toho, co nazýváme křesťanskou iniciací. Stejně tak není pevně ohraničen ani konec křesťanské iniciace.

Po přijetí iniciačních svátostí následuje období mystagogie, které se zpravidla časově kryje s velikonoční dobou. Pojem mystagogie bývá vysvětlován jako uvádění do nové situace, začleňování do nového společenství, zasvěcování do tajemství.⁵⁴ Nejenom pro nově pokřtěného (neofytu), ale pro celé společenství věřících to má být doba k pronikání hlouběji do velikonočního tajemství a v jeho stále živějším promítání do běžného života. Má se tak dít rozjímáním evangelia, účastí na eucharistii a opravdovým životem v lásce.⁵⁵

Ve starověku mystagogie spočívala ve výkladu svátostí neofytům. Šlo o to vysvětlit podstatu svátostí, resp. uvést neofytu do tajemství Kristova na základě Písma a liturgie. Katechumen nejprve přijal iniciační svátosti a teprve následně byl zasvěcen do významu těchto svátostí.⁵⁶

Pro někoho může být překvapivé, že křesťanská iniciace nekončí svým vrcholem, tedy přijetím iniciačních svátostí. Vždyť přece přijetím iniciačních svátostí se člověk stává křesťanem. Nebylo tedy již cíle dosaženo? Nebylo. Cílem katechumena není (nemělo by být!) dosažení křtu, ale vstup do života ze křtu. Křest je branou k pravému křesťanskému životu a období mystagogie má neofytu do tohoto života uvést. Tedy nově pokřtěný člověk má být hlouběji uveden do tajemství přijatých o Veliké noci. Dá se říci, že přijetí iniciačních svátostí je teprve začátek. Velikou nocí nic nekončí. Naopak.

⁵⁴ srov. KUNETKA, František. *Mystagogie*. In *Křesťanská iniciace*. Praha: Katechetická sekce ČBK, 2012, s. 39.

⁵⁵ srov. *Uvedení do křesťanského života*, čl. 37.

⁵⁶ srov. VOPŘADA, David. *Mystagogie jako uvedení do tajemství Krista v rané církvi*. *Cesty katecheze. Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2010, roč. 2, č. 3, s. 6.

Po slavnostních dnech přicházejí ty obyčejné, kterých je většina. Božské skutečnosti, které jsme přijali o Veliké noci přijetím iniciačních svátostí, mají sestoupit do hlubiny našich srdcí, mají změnit náš životní postoj.⁵⁷

Pojem neofyté znamená „nové výhonky.“ Je to výraz, který velmi krásně vystihuje člověka, který právě přijal iniciační svátosti a vstoupil tak do církve. Nový výhonek ještě není silný strom, který nese ovoce. Je křehký a ještě slabý. Na druhou stranu je na něm vidět určitá svěžest či novost. Je zřejmé, že takový výhonek potřebuje čas a náležitou péči, aby mohl vyrůst v silný strom nesoucí ovoce. Taktéž nový křesťan bude potřebovat čas a doprovázení ostatních křesťanů ve společenství, aby si dostatečně osvojil a přijal do svého života všechny důsledky, které s sebou přijetí iniciačních svátostí přináší.⁵⁸

V období mystagogie celé společenství spolu s pokřtěnými pokračuje v hlubším vstupování do velikonočního tajemství a ve stále živějším promítání do běžného života.⁵⁹ Úloha celého společenství pro období mystagogie je velmi důležitá. Jediným subjektem mystagogického procesu není nově pokřtěný, ale je to celé křesťanské společenství. Nyní po křtu již není rozdílu mezi nově pokřtěným a zbylým společenstvím, jako to bylo možné vnímat v období katechumenátu. Nově pokřtěný je spojen s ostatními jedním křtem a účastí na eucharistii. V období mystagogie by tedy celé společenství mělo být uváděno do velikonočního tajemství. Je to pokaždé příležitost, aby si celé společenství uvědomilo svoji identitu křesťana: tedy identitu, kterou dává člověku Bůh přicházející v osobě Ježíše Krista, který zjevuje své tajemství. Tato nová identita je v průběhu života dynamická. Může zrást a růst, může také stagnovat a mizet. Je nutné o ni pečovat každý den.⁶⁰

Pro neofytu je účast v křesťanském společenství či blízkost a doprovázení věrohodného křesťana zcela nezbytné. Po určité době od křtu mnohdy přichází na straně „mladého“ křesťana zklamání, ať už ze sebe samého jako „nedokonalého“ křesťana, či z církve, resp. lidí v církvi. Takové zklamání je běžné a doprovázející osobu by to

⁵⁷ srov. ZIMMERMANNOVÁ, Marie. Mystagogie dnes. Resumé článků z belgického časopisu *Lumen Vitae. Cesty katecheze. Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2010, roč. 2, č. 3, s. 9.

⁵⁸ srov. DŘÍMAL, Ludvík. Žít Velikonoce křesťanů. Náměty k průběhu mystagogie. *Cesty katecheze. Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2010, roč. 2, č. 3, s. 22 - 23.

⁵⁹ srov. *Uvedení do křesťanského života*, čl. 37.

⁶⁰ srov. DŘÍMAL, Ludvík. Žít Velikonoce křesťanů. Náměty k průběhu mystagogie. s. 22.

nemělo zaskočit. A je to právě společenství či důvěryhodný blízký křesťan, který může neofytovi pomoci projít tímto obdobím.

Nutnost doprovázení neofytů v období mystagogie není v českých farnostech zcela zažita. Mnohdy se stává, že po křtu se již nepočítá s další katechezí, ani žádným jiným doprovázením neofytů. To může mít závažné důsledky. Jednak může mít neofyta pocit, že cíle bylo opravdu dosaženo přijetím iniciačních svátostí a dále se život vrací do starých kolejí. Nebo si neofyta sice uvědomuje zásadní změnu, ale neví, jak tuto změnu promítnout do svého osobního života. Zatímco v průběhu katechumenátu byla novému věřícímu věnována značná pozornost a péče, která se navíc s blížícími Velikonocemi zintenzivňovala, po křtu přichází veliký zlom, kdy je neofyta ponechán svému osudu. Mnohdy navíc přichází určité rozčarování, když neofyta zjistí, že křtem se z něj nestal dokonalý člověk, ale stále čelí každodenně pokušení hříchu a mnohdy není schopen se ho vyvarovat. Toto zjištění může být pro neofytu nepřekonatelnou překážkou, která povede až k tomu, že postupem času tento křesťan „začátečník“ ochladne natolik, že přestane přijímat svátosti církve.

Je zásadní, aby si nově pokřtěný uvědomil, a křesťanské společenství mu v tom má pomoci, že přijetí iniciačních svátostí nás především spojuje s Bohem a disponuje nás k dalšímu přibližování se Bohu. Bůh tak má mít v našem životě stále větší prostor, který Mu ovšem musíme dát my. Máme se naučit naslouchat Duchu Svatému, který v nás působí a vede nás. Není možné být křesťanem, a přitom se nepokoušet neustále rozpoznávat Boží působení v nás prostřednictvím Ducha Svatého. Neofyta má pochopit, že není vše jen na něm, ale že je to Duch Svatý, který ho povede, pokud se jím nechá vést.

3.2 Doprovázení neofytů v období mystagogie

V období mystagogie by měl být neofyta uveden do křesťanského způsobu života, a to s ohledem na již přijaté iniciační svátosti. Mystagogické období by se nemělo omezit pouze na přípravu ke svátosti smíření. Je důležité ukázat nově pokřtěnému celou šíři míst nebo činností, kde je Bůh přítomen.

Pokud uvažujeme o mystagogických katechezích v konkrétní farnosti, je nutné si uvědomit několik faktorů, které budou mít na doprovázení neofytů vliv.

Především vždy musíme uvážit, koho máme před sebou. O jakou skupinu neofytů se jedná: zda to jsou lidé, kteří prošli katechumenátem spolu, a tedy se již dobře znají a doprovázející zná je. Nebo zda se jedná spíše o anonymní skupinu, což se asi bude stávat méně často, ale možné to je. Důležité je také zohlednit strukturu této skupiny: zda jsou si neofyté věkově blízcí a lze tak předpokládat i určitou shodu v životní zkušenosti (např. v pastorační vysokoškoláků), anebo se jedná o skupinu různých jedinců s velmi odlišnými zkušenostmi.

Je nutné brát v úvahu, jakou potřebu ti konkrétní neofyté mají. Doprovázející by měl tyto osoby pokud možno dobře znát již z přípravy na přijetí iniciačních svátostí. Protože každý člověk má jinou životní cestu a není jednoduché skloubit potřeby více lidí.

Stejně jako v katechumenátu je především nezbytné přistupovat s velkým respektem k jedinečné cestě víry nově pokřtěných. Osoba, které je svěřena skupina neofytů, musí stále pamatovat na to, že je pouze osobou doprovázející a že tím hlavním hybatelem je zde Bůh, který si působením Ducha Svatého vede každého svou vlastní cestou. A tuto skutečnost by si měl uvědomit i každý křesťan: že v jeho životě působí právě ten velký neznámý, jak řekl papež František,⁶¹ a úkolem člověka není všechno zvládnout sám bez ohledu na kohokoliv a cokoliv, ale žít v souladu s Boží vůlí, v souladu s působením Ducha Svatého v nás. A právě tato skutečnost může být pro křesťana „začátečníka“ těžko přijatelná.

3.3 Nástin katechezí k vybraným tématům

3.3.1 Působení Ducha Svatého na cestě člověka k víře a ve víře

Lidé v sobě mají víru více, než jsou ochotni připustit. Vždyť bez víry v člověka by nebylo možné přátelství, manželství, rodina, ani společenství. Náboženská víra se zprvu jeví jako tušení něčeho, co nás přesahuje a co se nás nějakým způsobem zároveň

⁶¹ Z homilie při ranní mši svaté v Domu sv. Marty dne 22. 5. 2014

osobně dotýká. Křesťanská víra je dar Ducha Svatého, Boží milost. Její obsah tvoří to, co Bůh lidem sdělil v dějinách spásy.⁶²

Člověk má ve svém životě zkušenost s „něčím“, co ho přesahuje (transcendence). V první řadě je člověk konfrontován se svou konečností. Vše, co kolem sebe pozoruje, není absolutní hodnotou, neboť právě ze zkušenosti ví, že vše okolo něj je konečné. Pokud je člověk sám k sobě pravdivý, uvědomuje si svou ohraničenost. Tato zkušenost transcendence je prvním předpokladem víry. Druhým předpokladem víry je důvěra v možnost pravdy a dobra, jejich poznání a možnosti podle této pravdy a dobra žít. Třetím předpokladem víry je stvořený řád: víra hledá základní důvody řádu a jeho tajemství. Víra hledá Boha přítomného ve stvoření.⁶³

Víra vyžaduje celého člověka, se všemi jeho stránkami. Osobní víra znamená otevřenost vůči Boží blízkosti, otevřenost k setkání s Bohem. Žádá od člověka rozhodnutí, obrácení, změnu smýšlení, následování Krista, vyznání a svědectví. Základ víry je Bůh, který se člověku sdělil, přičemž vrcholem Božího sebesdělení je Ježíš Kristus. „Boha nikdy nikdo neviděl, jednorozený Syn, který je v náruči Otcově, nám o něm řekl.“ (Jan 1,18) Ježíš nám přislíbil svého Ducha, který nás bude uvádět do jeho pravdy a bude o něm vydávat živé svědectví. Víra je naší účastí na Božím životě. Bůh se otevírá našemu srdci a našemu poznání a člověk na to odpovídá svou otevřeností vůči Bohu. Duch Svatý má velikou roli v našem uskutečňování života víry, v jejím rozvíjení.⁶⁴

Bůh a Boží skutečnosti přesahují naše rozumové poznání. Stojíme zde před tajemstvím a jsme zváni, abychom do tohoto tajemství vstoupili. Ostatně nemáme ani jinou možnost: Boha nelze vyčíst z knih, nelze ho vyzkoumat. Lze se pouze vnořovat hlouběji do jeho tajemství. Vstoupit do tohoto tajemství je možné jen láskou.⁶⁵

Není zřejmě tak důležité ptát se, kdo je Duch Svatý, ale jak a co působí. Svatý Pavel v Listu Římanům píše: „Vy však nejste živí ze své síly, ale z moci Ducha, jestliže ve Vás Boží Duch přebývá. Kdo nemá Ducha Kristova, ten není jeho.“ (Řím 8,9) Osobní

⁶² srov. ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé – I. svazek*, s. 50.

⁶³ srov. ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé – I. svazek*, s. 59.

⁶⁴ srov. ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé – I. svazek*, s. 60-61.

⁶⁵ srov. ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé – I. svazek*, s. 61.

zbožnost křesťana je dána především působením Ducha Svatého, křesťan se má Duchem Svatým nechat vést. Zároveň k tomu přistupuje i osobní „duchovní energie“ člověka. Duch Svatý nám otevírá oči a sluch, umožňuje nám růst. Je přítomen v našem vnitřním životě. „Osvobozuje nás pravou vnitřní svobodou.“⁶⁶ Je neopominutelnou silou našeho vnitřního i vnějšího života.⁶⁷

Je zřejmé, že změnu perspektivy (ze staré na novou) působí Duch Svatý v úzkém sepětí s Kristem. „Člověk je tak zasazen do nového řádu – řádu vzkříšeného života, jenž je na dějinné úrovni nerozlučně spojen s životem církve.“⁶⁸ Působení Ducha Svatého je těžké si představit konkrétně. Duch vane, kde chce, a někdy zcela neočekávaně. Není to však nějaký neurčitý duch, je to Duch Ježíše Krista, který zpřítomňuje slovo a dílo Ježíše Krista v době církve. Církev je znamením a nástrojem Ducha Svatého. Duch Svatý je duší církve. Je to Duch Svatý, který stále znovu a znovu nutí církve, aby vnímala znamení času a misionářsky působila v nových oblastech. „Duch svatý není duch novinek, ale duch stálého obdarování ze síly původu, z evangelia Ježíše Krista.“⁶⁹ Veškerá činnost církve by byla prázdná, pokud v by jí chyběl posvěcující Duch.⁷⁰

Každý v církvi obdržel zvláštní nadání, každý je nějakým způsobem obdarován a každý jinak. Toto různorodé obdarování v církvi nemá být podnětem ke srovnávání nebo v horším případě k závisti mezi lidmi, ale každý má svého daru využít ke službě druhému. Sv. Pavel říká: „Jsou rozdílná obdarování, ale tentýž Duch; rozdílné služby, ale tentýž Pán; a rozdílná působení moci, ale tentýž Bůh, který působí všechno ve všech. Každému je dán zvláštní projev Ducha ke společnému prospěchu.“ (1Kor 12, 4–7) Apoštol tato obdarování přirovnal k lidskému tělu. Tělo tvoří jednota údů, každý má jinou funkci a pro tělo je nepostradatelný. Tak je to i s jednotlivci v církvi. Podstatné je rozeznat své obdarování a použít ku prospěchu nejen sobě, ale i ostatních. To ovšem není jednoduché. Pro člověka je mnohdy obtížné mít sám k sobě zdravý vztah a mít na sebe pravdivý náhled. Nezbyvá, než prosit Ducha Svatého, který je průvodcem našeho života,

⁶⁶ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé – I. svazek*, s. 165.

⁶⁷ srov. ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé – I. svazek*, s. 164-166.

⁶⁸ BROŽ, Prokop. Patřit Kristu a patřit do církve. Příběh každého křesťana. Ekleziologická reflexe nad svátostí křtu. In *Svátost křtu a obnova křestní milosti ve svátosti smíření*. Hradec Králové: Biskupství královehradecké, 2012, s. 82.

⁶⁹ KASPER, Walter. Duch oživuje. Teologická meditace o Ducha svatém. *Teologické texty* 1998. č. 2, s. 50.

⁷⁰ srov. KASPER, Walter. Duch oživuje. Teologická meditace o Ducha svatém. s. 49-50.

aby nám pomohl objevit, jaké vlastnosti či schopnosti jsme dostali jako dar ke službě druhým a kde je naše místo v církvi a ve světě. Zároveň se musíme přičinit i my sami: poctivou sebereflexí hledat odpovědi na otázky či přijmout pomoc od zkušenějších lidí, kteří nám ukážou cestu či nastaví zrcadlo.

Boží působení skrze Ducha se projevuje v nás samotných rozličnými způsoby: Duch Svatý nás spojuje s Bohem, tím nás posvěcuje, tj. činí člověka celistvou bytostí, který má „zdravý“ vztah k sobě samému. Působení Ducha Svatého se projevuje i ve vztahu k druhým: v přátelství, nesobectví, smířlivosti, v odpuštění. Ten, kdo se otevře působení Ducha Svatého, je naplněn vnitřním pokojem a radostí, neboť společenství s Bohem je konečným naplněním člověka.

Papež František při jedné své homilii řekl: „Velký neznámý našeho života. ... On je darem, který nám dává pokoj, učí nás lásce a naplňuje radostí.“⁷¹ Je neznámý, protože působí skrytě a pro nás mnohdy překvapivě nebo neočekávaně. Ač neznámý, je to On, kdo dává směr našemu životu. Proto by mělo být naším úkolem a přáním rozpoznávat a následovat jeho vedení.

Duch Svatý nás uschopňuje k tomu, abychom poznali Boží lásku k nám, která se nám zjevila v Ježíši Kristu. V Duchu Svatém poznáváme Boha takového, jaký je: Bůh Otec nekonečně vznešený nad námi, Syn, který je uprostřed nás jako náš bratr, a Duch Svatý přebývající v nás. Duch Svatý je i dárce síly ve zkušenosti utrpení a v boji se zlem, která může mít mnoho podob.⁷²

3.3.2 Působení Ducha Svatého ve svátosti křtu

Svátost křtu nás přivádí do tajemství života s Ježíšem Kristem. „Mocí Ducha svatého se ve svátosti křtu vtělený Syn sám dotýká konkrétní lidské osoby, definitivně ji začleňuje do tajemství svého věčného vztahu k Otci i svého mesiánského poslání a tak s ní navždy

⁷¹ Z homilie při ranní mši svaté v Domu sv. Marty dne 22. 5. 2014

⁷² srov. KASPER, Walter. Duch oživuje. Teologická meditace o Ducha svatém, s. 49.

spojuje celé své bytí.⁷³ Ve křtu se nám Bůh daruje a na nás je, zda tento dar přijmeme. Křtem říkáme ano Boží nabídce.

Křtem se stávám Božím dítětem a chrámem Ducha svatého: „Ovoce křtu neboli křestní milost je obohacující skutečností, která zahrnuje: odpuštění prvotního hříchu a všech osobních hříchů; zrození k novému životu, jímž se člověk stává adoptivním synem Otce, Kristovým údem, chrámem Ducha svatého. Z téhož důvodu je pokřtěný začleněn do církve, Kristova těla, a stává se účastným Kristova kněžství.“⁷⁴

Při křtu se církev modlí a prosí, aby Duch Svatý skrze Ježíše Krista přebýval v pokřtěném. Na základě této přímluvné modlitby je pokřtěný Duchem Svatým navždy připojen ke Kristu a tento Duch mu dává účast na poslání Krista jako kněze, proroka a krále.⁷⁵

Co to znamená, že se máme stát chrámem Ducha Svatého? Neznamená to nic menšího, než že otevřeme své srdce Láске a necháme ji nás proměnit. Někdy (obzvláště na počátku) máme tendence této proměny dosáhnout vlastním přičiněním. Nebo řekněme, že nově pokřtěný chce ve svém nadšení dosáhnout dokonalosti sám vlastním úsilím a neuvědomuje si zásadní skutečnost, že tuto změnu může učinit jedině Bůh a naším úkolem je spíše mu v jeho působení co nejméně překážet.

Tato proměna nebývá ihned viditelná. Pokud je nový křesťan po svém křtu nápadně jiný, bývá to spíše projekce jeho zbožného přání. Pouhým křtem se člověk opravdu navenek příliš nemění. Můžeme si být ale jisti, že křtem je nám vlita veliká milost a Duch Svatý již „dobývá“ – získává si naše srdce a snad můžeme říci, že i navzdory nám samým. Navzdory nedokonalosti a hříšnosti člověka nám Bůh vlévá do srdce svou Lásku, která nenápadně a skrytě působí. A pokud jsme si toho vědomi a alespoň se pokoušíme Božím hlasu v nás naslouchat, časem zjistíme, že jsme jiní. Třeba ne dokonalejší a méně hříšní,

⁷³ HOJDA, Jan. Křest jako základ křesťanského života – cíle, struktura a metodická východiska publikace. In *Svatost křtu a obnova křestní milosti ve svátosti smíření*. Hradec Králové: Biskupství královehradecké, 2012, s. 10.

⁷⁴ KKC 1279

⁷⁵ srov. DOLISTA, Josef. Perichoréze tří iniciačních svátostí. Dogmaticko – spirituální reflexe. *Teologické texty* 1996. č. 2, s. 49.

ale právě i s vědomím své hříšnosti a nedostatečnosti jsme Božími dětmi a nikdo a nic na světě na této skutečnosti nemůže nic změnit.

Ježíš říká Nikodémovi: „Amen, amen, pravím tobě, nenarodí-li se kdo znovu, nemůže spatřit království Boží.“ (Jan 3,3) A Nikodém nerozumí. Jak se může člověk znovu narodit? Lidský život je nutné uchopit, nestačí jej pouze odžít. Má své východisko a cíl. Křesťanství chápe člověka jako pozemskou osobu, která je však určena k tomu, aby našla svoji podstatu ve svém přesahu – jako nebeskou bytost. Tato proměna člověka má základ v příběhu Ježíše Krista a úzce souvisí s dějinami spásy.⁷⁶ Člověk dosáhne naplnění svého života tím přesažením sebe sama. To je možné tím, že do života člověka vstoupí Bůh. Toto drama, kdy do našeho života vstupuje Kristus, znamená zásadní zvrát. Vrůstání do Krista představuje pro člověka nové zrození. Sv. Pavel řekl: „...nežiji už já, ale žije ve mně Kristus.“ (Gal 2,20) Zde sv. Pavel vystihl podstatu křesťanství: lidské já již není samo v sobě spočívajícím subjektem, ale je osvobozeno a zasazeno do subjektu nového.⁷⁷ Křest dává člověku novou dynamiku, umožňuje spojení lidského života s životem Božím.

Byť jsem výše napsala, že stěžejní je Boží působení v nás a my svým přičiněním málo zmůžeme, neznamena to, že křtem se již vše událo a člověk má zůstat pasivní. Právě naopak. Pokud je křest branou k životu s Bohem, musíme s Bohem opravdu žít, respektive alespoň se o to pokoušet. Být s někým ve vztahu znamená věnovat mu velikou pozornost. Podívejme se na např. na vztah muže a ženy, na manželství. Manželé jsou spolu v každodenním kontaktu. Jsou spojeni duševně i fyzicky. Jejich blízkost je jedinečná a neopakovatelná. O co niternější a intenzivnější musí být vztah mezi člověkem a Bohem, který svým Duchem přebývá přímo v srdci.

Křtem se stáváme součástí společenství, církve. Jsme spojeni nejen s těmi, kteří nás bezprostředně obklopují v naší farnosti, ale se všemi křesťany na celém světě, dokonce i s těmi, kteří „nás předešli“ na věčnost. Křesťan má tytéž dary Ducha, které měl Kristus. Církev je založena na společenství s trojjediným Bohem.⁷⁸

⁷⁶ srov. BROŽ, Prokop. Patřit Kristu a patřit do církve. Příběh každého křesťana. Ekleziologická reflexe nad svátostí křtu, s. 62.

⁷⁷ srov. BROŽ, Prokop. Patřit Kristu a patřit do církve. Příběh každého křesťana. Ekleziologická reflexe nad svátostí křtu, s. 74.

⁷⁸ srov. DOLISTA, Josef. Perichoréze tří iniciačních svátostí. Dogmaticko – spirituální reflexe. s. 49-50.

Byť se nově pokřtěný křesťan s církví potkával velmi intenzivně již před svým křtem a svým způsobem k ní již před přijetím křtu patřil, teprve po nějaké době (dříve či později, ale skoro vždy) přichází rozčarování či zklamání z církve, resp. lépe řečeno z křesťanů. Obvykle „mladý“ křesťan svůj stav označuje jako zklamání z církve. Zdá se, že křesťané nenaplnili jeho očekávání a ideály. Pro onoho křesťana to bývá jedna z prvních velkých krizí. Svým způsobem se to podobá rozčarování z prvního zamilování, které by ovšem mělo ústit v hlubší a zralejší lásku.

Zde je důležité poctivě promyslet, co vlastně církev je. U mnohých křesťanů můžeme dnes slyšet názor, že církev je špatná. Krátkým dotazováním zjistíme, že tito lidé církev vnímají jako tu viditelnou organizaci se svými hodnotami, která řeší pouze organizační a majetkové záležitosti. Je to v podstatě pohled, který může člověk získat z médií, když se pohybuje vně církve. Je ale smutné, že takový názor mají i lidé, kteří jsou součástí církve. Spíše to svědčí o tom, že skutečnost církve zatím dostatečně nepromýšleli. My můžeme neofytům pomoci tím, že hned od počátku budeme mluvit o církvi v její komplexní podobě.

Prvním krokem by mělo být uvědomění si, že církev není „oni“, ale je to „my“, tedy i „já“. Pokud tedy mluvím o nedokonalosti církve, měla bych si uvědomit, kde v ní stojím já a jaká je má role.

Druhý vatikánský koncil říká, že církev je znamením a nástrojem vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva.⁷⁹ Jak bylo výše napsáno, duší církve je Duch Svatý. To On dává církvi porozumět znamení času. Platí tedy, že bez Ducha Svatého by nebylo církve. „Duch přebývá v církvi i v srdci věřících jako v chrámu, modlí se v nich a vydává svědectví o jejich přijetí za děti.“⁸⁰

⁷⁹ srov. Lumen gentium, čl. 1.

⁸⁰ Lumen gentium, čl. 4.

3.3.3 Působení Ducha Svatého ve svátosti biřmování

Svátost křtu odkazuje na tajemství Kristovy smrti a vzkříšení, svátost biřmování je spojována s událostí Letnic. Pokud jsem výše napsala, že svátost křtu je těsně spjata s druhou božskou Osobou, svátost biřmování je pak spojena s třetí božskou Osobou, Duchem Svatým, tak jako je Duch Svatý spojován s událostí Letnic. Tyto dvě historické události – Kristova smrt a vzkříšení a vylití Ducha o Letnicích – nejsou dvě nesouvisející události, ale tvoří jeden celek, jsou vrcholem dějin spásy.⁸¹ Proto bychom neměli oddělovat křest od biřmování, ale měli bychom je vnímat především v jejich spojitosti. Tyto velikonoční svátosti uskutečňují jedinou událost účasti na tajemství smrti a vzkříšení Ježíše Krista a „pomazání“ Duchem Svatým.⁸² V úvodu obřadu biřmování se říká, že pokřtění přijímají Ducha Svatého skrze svátost biřmování. Přitom ale víme, že člověk obdrží dar Ducha Svatého již při křtu. Znamená to snad, že člověk je obdarován Duchem dvakrát nebo má toto darování různé fáze? Pokud budeme vycházet z dávné liturgické praxe, nenajdeme pro takový výklad opodstatnění. Dar Ducha byl spojen se křtem, tak jako s navazujícími obřady, které následovaly po křtu: vkládání rukou, pomazání křížem. Je tedy nutné vyjít z toho, co již bylo řečeno výše: křesťanská iniciace je jeden celek, jedna skutečnost. „... přítomnost a činnost Ducha ve věřících patří k události křesťanské iniciace jako celku. Pouze za tohoto předpokladu je možné pochopit, co je vlastní svátosti biřmování. Vždyť křesťanská iniciace je organický celek, ve kterém každá následná událost předpokládá tu předchozí, znovu ji přijímá a utváří dle milosti Ducha vylitého Vzkříšeným na církev.“⁸³

Během obřadu biřmování se biskup modlí nad biřmovanci a vyprošuje jim Ducha Utěšitele: ducha moudrosti, rozumu, rady, síly, poznání, lásky a ducha bázně před Bohem. Neznamená to, že by biřmovanec dostával něco navíc, co ještě při křtu neobdržel. Měli bychom biřmování chápat jako posílení a otevření se hlubší možnosti působení Ducha Svatého. Je to jakési dovršení něčeho, co bylo započato již ve křtu.

⁸¹ srov. MOHELNÍK, Benedikt. Teologická východiska pro pochopení svátosti biřmování. In *Biřmování jako posila a pečef*. Hradec Králové: Biskupství královehradecké, 2015, s. 41.

⁸² srov. ŠLÉGR, Jan. Teologie svátosti biřmování. *Cesty katecheze. Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2012, roč. 4, č. 2, s. 9.

⁸³ ŠLÉGR, Jan. Teologie svátosti biřmování, s. 10.

Jaký je význam svátosti biřmování? Biřmování umožňuje Duchu vyjádřit ve svátostném slavení jeho účinný způsob konání v dějinách spásy. Biřmování dále vede křesťana k věrnosti jeho vlastnímu křtu. V neposlední řadě má biřmování vést věřícího člověka k přijetí vlastního povolání, které vyjadřuje rozmanité působení Ducha v církvi a ve světě.⁸⁴

Duch Svatý je pečetí a Darem. Zpečetuje vzájemnou lásku mezi Otcem a Synem. Vychází z lůna Trojice a daruje se zbývajícím dvěma božským osobám. Daruje se také nám lidem. Posláním Ducha Svatého je sestoupit do našeho srdce a otevřít ho, abychom pochopili Otcův záměr, abychom skrze viditelné stvoření pochopili tajemství Otcovy lásky, abychom zahlédli tajemství lásky vtěleného Slova. Duch Svatý působí v tichu. Nevzal na sebe lidskou tvář, aby na sebe nestrhával naši pozornost. Jeho jedinou touhou je působit na naši duši, abychom skrze viditelné dílo Otce a Syna poznali pozvání k lásce, se kterým se na nás Otec a Syn obrací.⁸⁵

Jaký je vztah mezi Kristem a Duchem Svatým? Ježíš nedělá bez vnuknutí Ducha Svatého nic, naopak se Duchem nechává vést.⁸⁶

„Hle, stojím přede dveřmi a tluču; zaslechne-li kdo můj hlas a otevře mi, vejdu k němu a budu s ním večeřet a on se mnou.“ (Zj 3,20). Duch Svatý tluče na dveře našeho srdce, aby nás nasměroval k Lásce. Duch Svatý sestupuje do hlubin našich zmatků a úzkostí, vstupuje do našich životů postižených hříchem, aby prozářil temnoty svým světlem a my mohli spatřit Otcovu otevřenou náruč. Každý je osloven, i sebevětší hříšník. Ke každému přistupuje tiše a jinak, jde mu však vždy o jediné – o naši záchranu.

Výše bylo napsáno, že mezi účinky biřmování patří rozmnožení darů Ducha Svatého. Působením Ducha Svatého jsou nám vlity víra, naděje a láska (teologální ctnosti). Ctnosti, které nám umožňují dotknout se Boha bezprostředně v jeho tajemství. V první fázi křesťanského života se Bůh přizpůsobuje situaci člověka. Stejně jako matka dítěte vede Bůh člověka při jeho prvních krůčcích, pomáhá mu zdolávat překážky a nástrahy. Právě

⁸⁴ srov. KOHUT, Pavel Vojtěch. „Pečeť Ducha svatého“, s. 319-320.

⁸⁵ srov. JOURNET, Charles. *Promluvy o Duchu svatém*. Praha: KRYSTAL OP, 2009, s. 30.

⁸⁶ srov. JOURNET, Charles. *Promluvy o Duchu svatém*, s. 96.

v tomto období se plně rozvíjí činnost darů Ducha Svatého. „Tyto dary jsou trvalými dispozicemi, které činí duši vnímavou k svobodnému vanutí Ducha, jenž přichází, aby nám pomohl v těžké situaci.“⁸⁷ K druhé fázi duchovního života jsou sice všichni zváni, ale ne každý do ní dospěje. Zatímco v první fázi převládá rozvíjení našich křesťanských aktivit, v druhé fázi pozvedá k sobě Bůh duši, která prokázala vytrvalost a věrnost. Duše zůstává pasivní a nechá se zcela vést Duchem Svatým. Svatá Terezie z Avily popsala, jak se mění modlitba člověka v jednotlivých etapách zrání duchovního života ve vlastním životopise.⁸⁸

3.3.4 Eucharistie

Duch Svatý byl přítomen a byl činný při Ježíšově vtělení, je činně přítomen při proměnění chleba a vína, bude přítomen při Kristově druhém příchodu. Poukazuje prostřednictvím eucharistické oběti na nebeskou hostinu. Skrze věčného Ducha se Kristus obětoval na kříži, tak je i každá eucharistická oběť přinášena „skrze Ducha Svatého“, je tedy jeho obětí.⁸⁹

Při mši svaté v modlitbách vzýváme Ducha Svatého. Kněz se při epiklezi modlí, aby Duch Svatý sestoupil na dary a věřící, neboť eucharistie není dílem církve či kněze. „Skrze Ducha svatého se zaslíbení, obsažené ve slovech ustanovení, stává skutečností.“⁹⁰ Duch Svatý je ten, kdo oživuje Kristovo slovo v dějinách.⁹¹

Asi každý křesťan stál před otázkou, jak věřit v eucharistii a jak z ní žít. Obzvláště konvertita se na počátku pokouší pochopit podstatu této svátosti, ale dříve nebo později rozum selhává a člověk stojí před neuchopitelným tajemstvím a tápe. Snad u žádné jiné svátosti se člověk nepotýká s tolika pochybnostmi. Až jednou pochopí, že jedinou cestou, která k eucharistii vede, je čistá láska a víra vedená Duchem Svatým. Jedině pod vedením Ducha Svatého jsme schopni uvěřit, že pokud stojíme před Nejsvětější svátostí, hledíme tak přímo na Krista a Kristus hledí přímo na nás.

⁸⁷ srov. JOURNET, Charles. *Promluvy o Duchu svatém*, s. 102.

⁸⁸ srov. JOURNET, Charles. *Promluvy o Duchu svatém*, s. 103.

⁸⁹ srov. SORČ, Círil. „Eucharistie – dar Nejsvětější Trojice a díkůvzdání Církve“. *Mezinárodní katolická revue Communio* 2000, roč. 4, č. 2, s. 127.

⁹⁰ SORČ, Círil. „Eucharistie – dar Nejsvětější Trojice a díkůvzdání Církve“, s. 128.

⁹¹ srov. SORČ, Círil. „Eucharistie – dar Nejsvětější Trojice a díkůvzdání Církve“, s. 128.

Je možné, aby nám byl Bůh tak blízko, jako je při eucharistii? Mohl se Bůh stát něčím tak všedním jako je pokrm? Pokrm je pro člověka životně důležitý, lze bez něj přežít pouze několik dnů, nejvýše týdnů. Bůh nám dává najevo, jak blízko nám chce být, jak je pro nás nepostradatelný. Vydal se do krajnosti nejenom na kříži, ale vydává se neustále v eucharistii každému z nás, pokud o něj projevíme zájem.

V eucharistii zažíváme sjednocení s Bohem. On nás přijímá a my přijímáme jeho. Eucharistie je lék na naše všední hříchy. Většinou jsme zahlceni každodenními povinnostmi. Doráží na nás profánní svět, žijeme v něm, jsme jeho součástí, chytáme se jeho tempa a vnímáme, jak je tento svět od Boha vzdálený. A člověk se ptá sám sebe, zda ta zbožná atmosféra nedělní mše nebyla pouhou iluzí. Pociťujeme bolestně rozpor mezi tím, že nosíme Boha ve svém srdci, ale zároveň žijeme ve světě, který o Boha nemá zájem, a ve všedních dnech se Bohu vzdalujeme i my. Je paradoxní, že právě do těchto všedních dní směřuje eucharistie jako posila. Přinášíme sami sebe jako oběť, Ježíš nás přijímá ve své oběti a tvoří ze sebe i nás jedinou oběť Bohu Otci. Eucharistie nás sjednocuje v jedno Tělo.

Ten, kdo nás k eucharistii přivádí, je Duch Svatý. To On v nás vyvolává touhu přiblížit se Bohu, jak nejvíce je to možné. Bez jeho působení bychom nikdy sami nepřistoupili k přijímání, nebyli bychom zcela schopni stát před Nejsvětější svátostí a vědět, že stojíme před samotným Bohem.

3.3.5 Svátost smíření

V podobenství o návratu marnotratného syna nám Ježíš velmi explicitně ukazuje, jak se Bůh má k člověku, který lituje svých chyb a touží po návratu k Bohu jako svému Otci. (Lk 15,11-32) Pokud se na tento příběh díváme očima staršího syna, který zůstal se svým otcem, cítíme někdy až pocit nespravedlnosti, když slyšíme, jak otec beze všeho šel naproti svému mladšímu marnotratnému synovi a zahrnul ho péčí a bohatstvím. Proč to otec dělá, chtěli bychom se ptát jako ten starší bratr. Měli bychom se však zaměřit spíše na postavu otce, který bezvýhradně přijímá oba své syny. Nevyčítá jim jejich chyby

a prohřešky, ale raduje se z návratu marnotratného syna a tomu, který s ním byl po celou dobu, říká: „všecko, co mám, je tvé.“ A takto se Bůh staví ke každému, kdo touží po obrácení.⁹²

Život člověka vede různými cestami a my nevíme, co nás potká další den. Pokud je člověk k sobě upřímný, musí uznat, že hřeší. Sv. Pavel píše v Listu Římanům: „Vím totiž, že ve mně, tj. v mé lidské přirozenosti, nepřebývá dobro. Chtít dobro, to dokážu, ale vykonat už ne. Vždyť nečiním dobro, které chci, nýbrž zlo, které nechci.“ (Řím 7,18–19) Cítíme, jak se vzdalujeme Bohu a náš vztah s ním je víc a víc narušen. Náš Bůh je ale Bůh milující. Stále nás volá k sobě, ať jsme v jakékoliv situaci, neštítí se ničeho a nikoho. Po nás chce snad jediné: abychom se k němu vždy vrátili.

Ač to vypadá vše jednoduše, cítíme mnohdy, že ten návrat do Otcovy náruče není jednoduchý. Něco nám brání. Přiznejme si, že bez působení Ducha Svatého nejsme schopni tohoto obratu.

Přístup křesťanů k této svátosti je různý: pro někoho je to pouze jakási tradice, kterou je nutné podstoupit jednou za čas. Pro jiného je to stresující zážitek. Někdo stále opakuje to samé, někdo neví, z čeho se zpovídat. Je zřejmé, že u těchto kajících je něco špatně. Účinky svátosti smíření pak nemohou být žádné nebo jsou mizivé. Oproti tomu kající, který přichází ke svátosti smíření, protože touží po setkání s odpouštějící Láskou, svým Bohem, je si vědom svých hříchů, které stojí v cestě k Bohu, získává ve svátosti smíření veliké plody.

Zásadní je příprava ke svátosti smíření. Křesťan by měl nejprve pozvat Ducha Svatého do svého života a prosit ho, aby mu pomohl upřímně litovat, aniž by upadal do extrémů různých druhů a motivů lítosti. Vhodné je každodenní zpytování svědomí.

Křesťan by se neměl uchýlovat ke zpytování svědomí jen jednou za čas, když se rozhodne přistoupit ke svátosti smíření. Duchovní život člověka vyžaduje řád a trpělivost. Každodenní zpytování svědomí nás vede k tomu, že zkoumáme, zda nás naše myšlenky

⁹² srov. SCARANO, Angelo. *O marnotratném otci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012.

a činy vedly k Bohu, nebo nás od něj vzdalovaly. Učíme se rozlišovat naše vnitřní hnutí, rozlišujeme, jaký je jejich původ. Pravidelné zpytování svědomí nás přivede k pravdivějšímu a hlubšímu životu. Pro sv. Ignáce bylo zpytování svědomí modlitbou, tedy především setkáním s Pánem. Člověk předkládá Bohu své myšlenky, své činy, ať už byly dobré či špatné. A netouží ve skutečnosti po ničem jiném, než aby se vrátil do náruče Otce, jako se dítě vrací do náruče své matky. Důležité je, abychom pozvali i do denního zpytování svědomí Ducha Svatého a naslouchali jeho hlasu. Pak se ze zpytování svědomí nestane pouhým moralizováním, ale opravdu povede k hlubšímu životu s Bohem.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla věnovat závěrečné fázi procesu křesťanské iniciace, období mystagogie. Jedná se o oblast, které se dosud čeští autoři věnovali spíše okrajově, a to v rámci pojednání o křesťanské iniciaci, což je jistě správný postup, neboť křesťanská iniciace musí být vždy výchozím bodem pro úvahy o období mystagogie. Ostatně stejně postupuji i ve své bakalářské práci. Ale chybí zde zatím rozsáhlejší práce na toto téma. Ze své zkušenosti mohu říci, že i v praxi někdy křesťanská iniciace skončí přijetím iniciačních svátostí a s doprovázením neofytů v období mystagogie již není počítáno, což jistě nelze hodnotit pozitivně.

Cílem mé bakalářské práce bylo na základě teologie o Duchu Svatém a jeho roli zejména v procesu křesťanské iniciace navrhnout katecheze na vybraná témata pro období mystagogie, konkrétně o působení Ducha Svatého ve vybraných svátostech.

Vycházím ze smyslu mystagogie coby uvedení do tajemství. Neofyta má být uveden do křesťanského života, do života s Bohem. Je nutné brát v potaz situaci, v jaké se „nový křesťan“ nachází. Prožil životní událost a nyní je potřeba mu pomoci naučit se žít z této jedinečné události a promítnout ji do každodenního života, což není samozřejmé. Pokud církev podcení doprovázení neofytů, může to vést až ke „ztrátě“ těchto „nových“ křesťanů, protože jednoduše někteří nebudou vědět, co to znamená žít jako křesťan.

Postupovala jsem od krátkého popisu působení Ducha Svatého v průběhu dějin spásy (s důrazem na význam pojmu duch v Písmu svatém), přes rozbor procesu křesťanské iniciace a působení Ducha Svatého. V závěrečné třetí kapitole je zpracováno stěžejní téma této práce. Jedná se o témata pro katecheze o působení Ducha Svatého na cestě člověka k víře a ve víře, ve svátosti křtu, biřmování, eucharistie a svátosti smíření.

Hlavní myšlenkou těchto mystagogických katechezí je nenahraditelná role Ducha Svatého v životě člověka. Je to Bůh sám, který skrze svého Ducha oslovuje člověka v jakékoliv situaci či životním stavu. Je jeho průvodcem a rádcem za předpokladu, že se křesťan chce Duchem nechat vést a chce se mu učit naslouchat.

Ve svátostech se nám Bůh dává radikálně. Umožňuje nám dotknout se ho bezprostředně, především v eucharistii. Měli bychom si toho jako křesťané být vědomi a ke svátostem tak přistupovat. Nejedná se o všední události. Pro křesťana by to měla být naopak zásadní a existenciální událost: vždyť člověk se setkává se svým Bohem.

Co se týče tématu katechezí pro období mystagogie, nabízí se samozřejmě v této práci pokračovat, neboť mnoho materiálů zabývajících se tímto obdobím zatím nevzniklo. Jako další témata pro katecheze bych navrhovala např.: Modlitba v životě křesťana, Písmo Sváté a můj život, Já a církev, ad.

Seznam použitých zkratek

CIC – Kodex kanonického práva

KKC – Katechismus katolické církve

LG – Lumen gentium

SC - Sacrosanctum Concilium

Seznam literatury

- ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2001.
- BROŽ, Prokop. Patřit Kristu a patřit do církve. Příběh každého křesťana. Ekleziologická reflexe nad svátostí křtu. In *Svátost křtu a obnova křestní milosti ve svátosti smíření*. Hradec Králové: Biskupství královehradecké, 2012, s. 57-81.
- BROŽ, Vojtěch. Biblické základy svátosti biřmování. In *Biřmování jako posila a pečeť*. Hradec Králové: Biskupství královehradecké, 2015, s. 21–37.
- Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995.
- DOLISTA, Josef. Perichoréze tří iniciačních svátostí. Dogmaticko – spirituální reflexe. *Teologické texty* 1996, č. 2, s. 49-50.
- DŘÍMAL, Ludvík. Křesťanská iniciace a katecheze. In *Křesťanská iniciace: sborník třetí vědecké katechetické konference, pořádané ve dnech 15.-17. září 2008 Cyrilometodějskou teologickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci a Katechetickou sekcí České biskupské konference*. Praha: Tomáš Halama, 2009, s. 11-19.
- DŘÍMAL, Ludvík. Žít Velikonoce křesťanů. Náměty k průběhu mystagogie. *Cesty katecheze. Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2010, roč. 2, č. 3, s. 22-23.
- FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium = Radost evangelia: apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě*. Praha: Paulínky, 2014.
- FRANTIŠEK. Z homilie při ranní mši svaté v Domu sv. Marty (22. 5. 2014) [26. 11. 2017]. <http://radiovaticana.cz/clanek_print.php?id=20250>.
- HOJDA, Jan. Křest jako základ křesťanského života – cíle, struktura a metodická východiska publikace. In *Svátost křtu a obnova křestní milosti ve svátosti smíření*. Hradec Králové: Biskupství královehradecké, 2012, s. 9-18.
- JOURNET, Charles. *Promluvy o Duchu svatém*. Praha: KRYSTAL OP, 2009.
- KASPER, Walter. Duch oživuje. Teologická meditace o Duchu svatém. *Teologické texty* 1998, č. 2, s. 48-50.

- Katechismus katolické církve*. Praha: České katolické nakladatelství Zvon, 1995.
- KYRALOVÁ, Marie, Jan Pavel. *Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny = Codex iuris canonici*. Praha Zvon, 1994.
- KOHUT, Pavel Vojtěch. „Pečeť Ducha svatého“. *Mezinárodní katolická revue Communio* 2005, roč. 9, č. 4, s. 305-321.
- KUNETKA, František. Křesťanská iniciace v církvi starověku. In *Křesťanská iniciace: sborník třetí vědecké katechetické konference, pořádané ve dnech 15.-17. září 2008 Cyrilometodějskou teologickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci a Katechetickou sekcí České biskupské konference*. Praha: Tomáš Halama, 2009, s. 39–61.
- MOHELNÍK, Benedikt. *Pečeť daru Ducha Svatého: teologie svátosti biřmování*. Praha: KRYSTAL OP, 2012.
- MOHELNÍK, Benedikt. Teologická východiska pro pochopení svátosti biřmování. In *Biřmování jako posila a pečeť*. Hradec Králové: Biskupství královehradecké, 2015, s. 39-54.
- OPATRNÝ, Aleš. Katechumenát v současnosti a jeho historické kořeny. In *Křesťanská iniciace*. Praha: Katechetická sekce České biskupské konference ve spolupráci s nakl. Halama, 2012, s. 23 - 32.
- OPATRNÝ, Aleš. Katechumenát v naší zemi – podmínky a výzvy. In *Křesťanská iniciace: sborník třetí vědecké katechetické konference, pořádané ve dnech 15.-17. září 2008 Cyrilometodějskou teologickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci a Katechetickou sekcí České biskupské konference*. Praha: Tomáš Halama, 2009, s. 44.
- OPATRNÝ, Aleš. *Pastorace svátostí*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012.
- PETRÁČEK, Tomáš. *Církev, tradice, reforma. Odkaz Druhého vatikánského koncilu*. Vyšehrad, 2016.
- PITTEROVÁ, Marie. Duch svatý v Bibli. *Cesty katecheze. Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2012, roč. 4, č. 1, s. 14-17.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. Kostelní Vydří: Krystal OP, 2010.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. Praha: Krystal OP, 2010.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Vytyčení základních přístupových cest k hlubšímu vnímání tajemství Ducha svatého. *Cesty katecheze. Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2012, roč. 4, č. 1, s. 9-13.

SCARANO, Angelo. *O marnotratném otci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012.

SCHAUBER, Vera, SCHINNDLER, Hans Michael. *Rok se svatými*. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství. 1994.

SORČ, Ciril. „Eucharistie – dar Nejsvětější Trojice a díkuvzdání Církve“. *Mezinárodní katolická revue Communio* 2000, roč. 4, č. 2, s. 127.

ŠLÉGR, Jan. Teologie svátosti biřmování. *Cesty katecheze. Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2012, roč. 4, č. 2, s. 9-13.

TICHÝ, Ladislav. Biblická východiska křesťanské iniciace. In *Křesťanská iniciace: sborník třetí vědecké katechetické konference, pořádané ve dnech 15.-17. září 2008 Cyrilometodějskou teologickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci a Katechetickou sekci České biskupské konference*. Praha: Tomáš Halama, 2009, s. 21-29.

Uvedení do křesťanského života. Praha: Sekretariát České liturgické komise, 1987.

ZIMMERMANNOVÁ, Marie. Mystagogie dnes. Resumé článků z belgického časopisu *Lumen Vitae*. *Cesty katecheze. Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2010, roč. 2, č. 3, s. 9-13.

ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé – I. svazek*. Praha: SCRIPTUM, 1992.